

PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA
W STARYCH BUDKOWICACH

**RAPORT SKRÓCONY Z EWALUACJI
WEWNĘTRZNEJ SZKOŁY
w roku szkolnym 2014/2015**

**Działania profilaktyczne szkoły zaspokajają
potrzeby uczniów**

Zespół badawczy:

Katarzyna Chimiak – koordynator

Zenona Czwojdzińska

Kornelia Bursy

Raport skrócony przeznaczony jest dla:

Dla Rodziców i innych zainteresowanych stron w celach informacyjnych

maj 2015

WPROWADZENIE

Żyjemy w dynamicznie zmieniających się czasach. Obserwowane zmiany dotyczą wszystkich sfer życia człowieka, i wraz z pojawianiem się, przynoszą coraz to nowe zagrożenia dla jego prawidłowego rozwoju i funkcjonowania. Programy profilaktyczne i wychowawcze opracowywane dla uczniów szkół podstawowych dwadzieścia, dziesięć, czy nawet pięć lat temu tracą na aktualności i skuteczności właśnie ze względu na ciągle zmieniające się warunki w jakich funkcjonuje całe środowisko szkolne. Dlatego stałe monitorowanie ich adekwatności i efektywności jest niezbędne dla właściwie prowadzonej profilaktyki szkolnej. **Czym jednak jest właściwie prowadzona profilaktyka szkolna?**

Na stronie Ministerstwa Edukacji Narodowej, w zakładce „zwiększanie szans” czytamy : „Profilaktyka to podejmowanie działań, skierowanych do różnych grup, we współpracy z różnymi środowiskami i instytucjami które mają na celu zapobieganie pojawieniu się lub rozwojowi zaburzeń, chorób lub innych niekorzystnych zjawisk społecznych. Działania profilaktyczne prowadzone są na trzech poziomach, w zależności od stopnia ryzyka. **Profilaktyka uniwersalna** skierowana jest do wszystkich uczniów, bez względu na stopień ryzyka - całej społeczności szkolnej. Podejmowane działania skupiają się wokół zagadnień związanych z promocją zdrowego stylu życia, rozwijaniem postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi, umiejętności dokonywania świadomych wyborów. To również rozwijanie postawy asertywności, kształtowanie umiejętności radzenia sobie z emocjami w sytuacji przeżywania trudnych sytuacji życiowych. Profilaktyka uniwersalna ma na celu przeciwdziałanie pierwszym próbom podejmowania zachowań ryzykownych lub opóźnienie inicjacji. Działania z zakresu profilaktyki uniwersalnej realizowane są przede wszystkim przez nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych. **Profilaktyka selektywna** skierowana jest do grupy zwiększonego ryzyka, czyli do osób, które w stopniu wyższym niż przeciętny są narażone na rozwój zaburzeń. Profilaktyka selektywna koncentruje się na zagrożonych grupach młodzieży, osobach, które cechuje wysoka ekspozycja na czynniki ryzyka. Celem jest tworzenie warunków, które umożliwiają wycofanie się z zachowań ryzykownych. Działania w zakresie profilaktyki selektywnej prowadzone są przez psychologów i pedagogów szkolnych, specjalistów w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, a także wykwalifikowanych realizatorów programów profilaktycznych. **Profilaktyka wskazująca** skierowana jest do grupy, w której rozwinęły się już symptomy zaburzeń, w tym związane z uzależnieniem od substancji psychoaktywnych. Obejmuje ona działania interwencyjne i terapeutyczne, mające na celu zablokowanie pogłębiania się zaburzeń i zachowań destrukcyjnych oraz umożliwienie powrotu do prawidłowego funkcjonowania społecznego (resocjalizacja).” **Program profilaktyki realizowany w szkole powinien więc skutecznie realizować działania na dwóch pierwszych poziomach.**

Ponadto „Psychologia w szkole” nr 5/2014 publikuje artykuł Izabeli Jądralek pt. „Wiedza-bron przeciw przemocy”. Wskazuje on na ogromną rolę edukacji dziecka w środowisku rodzinnym „...już w domu dziecko powinno dowiedzieć się, co innym wolno wobec niego, a czego nie wolno. W szkole może być już za późno na taką naukę”. Stwierdzenie to, któremu trudno odmówić racji, **nakłada na szkołę podwójną odpowiedzialność** jako edukatora dzieci w myśl powiedzenia „lepiej późno niż wcale” oraz edukatora rodziców, aby wesprzeć ich w ich roli pierwszych i najważniejszych nauczycieli swoich dzieci. Inne tezy stawiane w artykule odnoszą się do tego, że dzieci muszą dokładnie wiedzieć, czym jest przemoc, gdyż „niestety, dzieciom często wydaje się, że to tylko zabawa” oraz „Jeśli w domu dziecko nie otrzymuje potrzebnej wiedzy (...) także w szkole będzie pogłębiało niewłaściwe zachowania. Szkoła może natomiast dużo zrobić, żeby takie dziecko wyedukować.” To ostatnie stwierdzenie podkreśla ogromną rolę szkoły w sytuacji, gdy dom rodzinny okazuje się nie do końca wydolny wychowawczo, jednocześnie **przenosi odpowiedzialność za wychowanie młodego człowieka pozbawionego właściwych wpływów wychowawczych w rodzinie na instytucję szkoły.**

Powyżej przytoczone cytaty ogólnie kreślą obraz tego, **jak powinno być**: dzieci powinny od najwcześniejszych lat czerpać prawidłowe wzorce w rodzinie i dowiadywać się tam o grożącym ich niebezpieczeństwach, następnie część tej odpowiedzialności powinna zostać przejęta przez szkołę, która realizując zadania profilaktyki uniwersalnej zawarte w programach dydaktycznych, wychowawczym i profilaktyki, w bieżącej pracy, dodatkowo wzmacnia prawidłowe postawy u dzieci. W sytuacji pojawienia się uczniów z różnych względów szczególnie narażonych na ryzyko, szkoła powinna podjąć zadania z dziedziny profilaktyki selektywnej, które realizują pedagog i psycholog szkolny. Dodatkowo, szkoła powinna prowadzić współpracę z rodzinami uczniów w zakresie szeroko pojętej profilaktyki uniwersalnej, aby zapewnić prawidłowy rozwój dzieci, poprzez edukowanie rodziców. Wszystko to po to, **aby wyposażyć dzieci w wiedzę o tym co jest dobre, a co złe oraz umiejętność stawiania czoła sytuacjom zagrażającym ich prawidłowemu rozwojowi.** Niezbędne jest więc prowadzenie działań informacyjnych np. dotyczących praw dziecka czy szkodliwości nałogów, ale także praktyczne uczenie dzieci postaw asertywnych, budowanie ich poczucia własnej wartości, uczenie skutecznej komunikacji, tolerancji i postawy szacunku dla innych.

Jak widać, zadania stawiane szkole w ramach profilaktyki i wychowania są złożone i często trudne. Na drodze pomyślnego ich wypełniania staje mnóstwo czynników takich jak niewiedza, społeczne tabu, brak współpracy. Dlatego właściwe rozpoznanie problemów środowiska i opracowanie właściwych działań profilaktycznych jest bardzo ważnym zadaniem współczesnej szkoły. Jak twierdzą autorzy opracowania „Standardy jakości pierwszorzędownych programów profilaktycznych realizowanych w szkołach i placówkach oświatowych”, K. Wojcieszek i J. Szymańska, „program profilaktyczny powinien być maksymalnie dostosowany do potrzeb i problemów odbiorców. Powinien więc dotyczyć zagadnień rzeczywiście występujących w danej grupie lub społeczności i realnych

zagrożeń mogących wystąpić w przewidywalnym okresie czasu. Musi się zatem opierać na choćby skromnej diagnozie środowiskowej wskazującej na zasięgi lokalną dynamikę problemów.”

Z dniem 1 września 2015r. wchodzi w życie zmiana w art. 54 ustawy o systemie oświaty dotycząca ograniczenia dokumentacji wytwarzanej przez szkoły poprzez połączenie programu wychowawczego i programu profilaktyki w jeden program wychowawczy szkoły uwzględniający treści profilaktyki. Ponieważ procedura rzetelnego opracowania, opiniowania i zatwierdzenia takiego programu jest dość długa, warto wcześniej rozpocząć odpowiednie przygotowania . **Niniejszy raport przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w szkole, które miały na celu sprawdzenie czy i w jakim stopniu działania profilaktyczne szkoły zaspokajają potrzeby uczniów.** Mają więc one dać odpowiedź na pytania: **jak jest?** oraz, ewentualnie: **dlaczego nie jest tak, jak powinno być?** (zdefiniowanie skali patologii występujących w szkole, ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska agresji i przemocy wśród uczniów , pozyskanie informacji na temat zagrożeń występujących w środowisku domowym uczniów oraz jakości wsparcia uzyskiwanego tam przez dzieci, a także zbadanie skuteczności działań profilaktycznych podejmowanych w szkole). Realizując własne cele, oraz dodatkowo, wpisując się w kierunki realizacji polityki oświatowej w roku szkolnym 2014/2015 Opolskiego Kuratora Oświaty , wśród których znalazły się : wspieranie rozwoju dziecka młodszego na 1-szym i kolejnych etapach edukacyjnych w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego oraz profilaktyka agresji i przemocy w szkołach, przeprowadzona w szkole ewaluacja wewnętrzna stała się okazją do wyciągnięcia wniosków w tym zakresie oraz zaplanowania działań służących poprawie jakości pracy szkoły, czyli **co robić, by było lepiej?**

Punktem odniesienia dokonanej analizy i oceny stopnia spełnienia przez szkołę wymagań, był Projekt Ewaluacji Wewnętrznej sporządzony przez Zespół ds. ewaluacji, a zatwierdzony przez Dyrektora Szkoły.

W przeprowadzonej ewaluacji wewnętrznej zastosowano procedury i narzędzia badawcze opracowane przez Zespół ds. Ewaluacji. Obejmowały one ankiety skierowane do rodziców, nauczycieli, uczniów klas II-VI , opracowania wyników rozmów naprowadzanych z uczniami i wywiadu z pedagogiem i psychologiem szkolnym oraz analiza dokumentacji szkolnej. Ewaluacja była realizowana od września 2014 do maja 2015r.

Trudności

W ankietowaniu wzięło udział 21 uczniów klas II-III, co stanowi 100% ogółu uczniów w tych klasach, oraz 38 uczniów klas IV-VI – 88% ogółu uczniów w tych klasach. Mimo, że ankietę przygotowaną dla rodziców trafiła do 68 rodzin, odpowiedzi na pytania postawione w ankiecie udzieliło 27 rodziców, co stanowi 39% ogółu rodziców, którym przekazano ankietę. Tak niski udział rodziców w badaniu znacznie zaburzył jego rzetelność metodologiczną. Z analizy porównawczej wyników ankiet

dla dzieci i ich rodziców wynikają duże dysproporcje w odpowiedziach. Np. na pytanie o doświadczanie przez dziecko czynnej agresji w rodzinie 100% rodziców odpowiedziało „nigdy” lub „sporadycznie”, a 19% dzieci młodszych udzieliło odpowiedzi „bardzo często” i „często”. Dysproporcje te mogą wynikać z chęci rodziców do przedstawienia środowiska domowego dzieci w korzystniejszym świetle, jednak przede wszystkim trzeba je tłumaczyć zbyt małą ilością ankiet odesłanych do szkoły przez rodziców i dużym odsetkiem ankiet pozyskanych od uczniów. Być może szczerze odpowiedzi uzyskane od pozostałych 60% rodziców wyrównałyby proporcje między odpowiedziami. Tak niskie zaangażowanie rodziców w badania ewaluacyjne nie było dotąd obserwowane. Być może swoją biernością w tym zakresie rodzice chcieli zamaniifestować odczuwaną zbyt dużą ingerencję szkoły w życie ich rodzin. Nie pomogło w tym przypadku zapewnienie rodzicom pełnej anonimowości w udzielaniu odpowiedzi (ankiety zostały wydane do domu, rodzice mieli tydzień czasu na ich zwrot do urny na szkolnym korytarzu). **Świadomy niedostatków metodologicznych badania zespół ewaluacyjny postanowił nie opierać swoich wniosków o wyniki ankiet dla rodziców w aspekcie diagnozy problemów występujących w domach uczniów, zwłaszcza w przypadkach, gdzie odnotowano znaczne rozbieżności pomiędzy odpowiedziami rodziców i dzieci.** „Działania profilaktyczne szkoły zaspokajają potrzeby uczniów” – tak sformułowany temat badania dał zespołowi mandat do kontynuowania ewaluacji i wykorzystania pozostałych pozyskanych danych do wyciągnięcia wniosków i sformułowania zaleceń w celu poprawy jakości szkoły. Pozyskanie informacji na temat zagrożeń występujących w środowisku domowym uczniów było jednym z czterech celów badania, a obok głosu rodziców równie duże znaczenie miał tutaj głos uczniów.

Trudno o podobne wytłumaczenie w przypadku niewystarczającego zaangażowania nauczycieli w niniejsze badanie. Ankiety oddało 9 nauczycieli, co stanowi 60% ogółu nauczycieli pracujących w szkole.

Na etapie przeprowadzania badań zespół ewaluacyjny postanowił wyłączyć uczniów klasy I z ankietowania, gdyż praktyka pokazywała, że dzieci (w dużej części sześciolatek) nie radziły sobie z udzielaniem precyzyjnych odpowiedzi na stawiane im pytania, a przy kolejnych próbach wyniki dla tego samego pytania okazywały się diametralnie różne.

Wszystkie powyżej opisane trudności będą musiały być zniwelowane w kolejnych badaniach. Zespół ewaluacyjny opracował projekt zaleceń w tej sprawie i zawarł w niniejszym raporcie.

Wyniki przeprowadzonej ewaluacji wewnętrznej przedstawiono Radzie Pedagogicznej na naradzie podsumowującej II semestr roku szkolnego 2014/2015 w dniu 26 czerwca 2015 oraz Radzie

Rodziców. Skrócony raport podano do wiadomości publicznej na stronie internetowej szkoły www.pspbudkowice.murow.pl

PROJEKT EWALUACJI WEWNĘTRZNEJ

Przedmiot ewaluacji: Działania profilaktyczne szkoły zaspokajają potrzeby uczniów.

Cele ewaluacji:

1. Pozyskanie informacji na temat zagrożeń występujących w środowisku domowym uczniów.
2. Pozyskanie informacji na temat patologii występujących w szkole, ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska agresji i przemocy wśród uczniów.
3. Zbadanie skuteczności działań profilaktycznych podejmowanych w szkole
4. Dostosowanie działań profilaktycznych szkoły do potrzeb uczniów w oparciu o wyniki badań.

Pytania badawcze:

1. Jakie zagrożenia występują w środowisku domowym uczniów?
2. Czy szkoła podejmuje działania w kierunku przeciwdziałania wpływowi tych zagrożeń na uczniów?
3. Jaka jest skala agresji i przemocy w środowisku uczniowskim naszej szkoły?
4. Czy szkoła skutecznie walczy z agresją i przemocą wśród uczniów?
5. Czy szkoła posiada skuteczne narzędzia zapobiegania, rozpoznawania i zwalczania innych patologii wśród uczniów?

Kryteria ewaluacji:

1. Skuteczność prowadzenia przez szkołę działań profilaktycznych.

Dobór metod badawczych:

Ankietowanie uczniów, rodziców i nauczycieli

Analiza dokumentów (szkolny program profilaktyki, program wychowawczy, dokumentacja pedagoga szkolnego, plany wychowawcze, sprawozdania z innych prowadzonych w szkole działań)

Wywiad z pedagogiem i psychologiem szkolnym, rozmowa naprowadzana z przedstawicielami uczniów klas I-III i IV- VI

Harmonogram ewaluacji:

- wrzesień – opracowanie koncepcji ewaluacji.
- październik – listopad – przygotowanie narzędzi badawczych
- grudzień – luty – przeprowadzenie badania.
- marzec - kwiecień – analiza wyników badania.

- maj - opracowanie raportu.
- czerwiec - przygotowanie informacji na radę pedagogiczną i dla rodziców.

Forma raportu i sposób upowszechniania wyników:

Raport należy zaprezentować i przedyskutować na zebraniu rady pedagogicznej. O wynikach należy poinformować także radę rodziców, a skrócony raport podać do publicznej wiadomości na stronie internetowej szkoły.

WYNIKI EWALUACJI

-ANALIZA ODPOWIEDZI, WNIOSKI I ZALECENIA

ANALIZA ODPOWIEDZI

W przeprowadzonej ewaluacji postawiono pięć pytań badawczych.

W wyniku analizy zebranych informacji uzyskano następujące odpowiedzi:

1. Jakie zagrożenia występują w środowisku domowym uczniów?

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

Niewłaściwa opieka i wpływ wychowawczy, zagrożenie ubóstwem

- Około 1/3 uczniów przez dłuższy czas pozbawiona bywa bezpośredniej opieki wychowawczej jednego z rodziców. Wiąże się to najczęściej z emigracją zarobkową i z pewnością wpływa na stosunkowo niski poziom ubóstwa w środowisku rodzinnym dzieci. Jak wynika z ankiet, trudności materialne rodziny negatywnie wpływają na dostęp do zróżnicowanych form edukacji oraz spędzania wolnego czasu proponowanych przez szkołę w przypadku ok. 4% uczniów. Problem emigracji zarobkowej i stosunkowo niska skala ubóstwa w środowisku wydają się więc powiązane.

Nieprawidłowe relacje rodzic-dziecko

Ponad połowa dzieci młodszych niezbyt często, sporadycznie lub nigdy nie opowiada chętnie rodzicom o swoich problemach. Nieco lepiej przedstawia się sytuacja wśród dzieci starszych, gdzie ponad połowa deklaruje częstą lub bardzo częstą skłonność do zwierzania się rodzicom. 1/3 nauczycieli obserwuje, że rodzice poświęcają zbyt mało czasu swoim dzieciom i ich problemom, a jeden ankietowany nauczyciel dodaje, że rodzice miewają problem z podmiotowym traktowaniem swoich dzieci. Na nieprawidłowości w tym zakresie zwróciła również uwagę psycholog szkolny, która w pytaniu o najbardziej istotne czynniki ryzyka w profilaktyce selektywnej prowadzonej w naszej szkole wskazała na pierwszym miejscu nieprawidłowe relacje w rodzinie (nadopiekuńczość lub zbytnia surowość rodziców). Również zdaniem pedagog szkolnej główne przyczyny nieprawidłowych zachowań obserwowanych u uczniów naszej szkoły tkwią w środowisku rodzinnym. Migracja zarobkowa, negatywny czy chłodny stosunek emocjonalny rodziców do dziecka, stosowanie agresji i przemocy przez rodziców w kontaktach między dorosłymi i w stosunku do samego dziecka ma konsekwencje w jego zachowaniu w szkole i w kontaktach z rówieśnikami.

Niedostatki higieny czasu wolnego

- Wśród uczniów młodszych niepokoi **dysproporcja pomiędzy czasem spędzonym przed telewizorem a zabawą na świeżym powietrzu.** Ponad połowa młodszych uczniów ogląda telewizję dłużej niż dwie godziny dziennie, i aż 34% nigdy, lub tylko sporadycznie bawi się na dworze po powrocie ze szkoły. Proporcje te odwracają się w przypadku uczniów starszych. Problem braku aktywnego spędzania wolnego czasu przez dzieci dostrzega 1/3 nauczycieli.

Niezdrowe nawyki żywieniowe

- Prawie 1/3 uczniów klas młodszych i ¼ uczniów klas starszych **nie jada w domu śniadania**. Dodatkowo, kilkoro uczniów w szkole nie jada obiadu ani w szkole, ani w domu. Za to deklarowana jakość posiłków prezentuje się we właściwych proporcjach: dzieci w większości deklarują spożywanie fast foodów i kalorycznych przekąsek niezbyt często lub sporadycznie, co potwierdzają wyniki ankiet rodziców.

Nałogi i niedostateczna profilaktyka

- Prawie połowa uczniów deklaruje, że w środowisku domowym **regularnie odbiera przykłady zdrowego stylu życia**. Na regularny kontakt z palącymi dorosłymi narażonych jest 21 % uczniów, a 16% na regularny kontakt z dorosłymi spożywającymi alkohol w ich obecności. O szkodliwości nałogów rozmawiają z nimi rodzice połowy dzieci starszych i 1/3 dzieci młodszych. Rolę rodziców w tym zakresie docenia też ponad połowa nauczycieli.

Przemoc i agresja

- Reagowanie **agresją słowną** w domu przytrafia się (z niewielką częstotliwością) prawie połowie dzieci starszych i często lub bardzo często 23% dzieci młodszych. **Czynnej agresji fizycznej** używa sporadycznie 24% dzieci starszych i 29% dzieci młodszych. Jednocześnie 24% dzieci młodszych przyznaje się do stosowania agresji fizycznej w domu bardzo często. Bycie **ofiara agresji słownej w domu** jest udziałem połowy dzieci starszych (niezbyt często lub sporadycznie) i 38% dzieci młodszych (bardzo często). **Agresja fizyczna ze strony osób dorosłych w domu** dotyka niezbyt często lub sporadycznie 13% uczniów starszych i często lub bardzo często 19% dzieci młodszych. **Niepokoi to, że 10% dzieci młodszych i 11 % dzieci starszych nie ma zaufania do wszystkich mieszkańców domu oraz nie czuje się tam bezpiecznie**. Nauczyciele zdają się mieć świadomość, że problem ten, choć w niewielkim zakresie, istnieje w środowisku domowym uczniów.

Zagrożenia ze strony nowoczesnych mediów

- Choć stałe, długotrwałe przesiadywanie przed komputerem dotyczy (zgodnie z deklaracjami dzieci i rodziców) niewielkiego odsetka naszych uczniów, niepokoi **częsty brak kontroli nad treściami gier i stron internetowych odwiedzanych przez dzieci**, co dotyczy 45% rodzin według dzieci, a co zadeklarowało jedynie 4% rodziców. Aż 48% uczniów klas młodszych i 10% starszych nigdy nie rozmawiało z rodzicami o szkodliwości niektórych treści dostępnych w Internecie, choć rodzice w ogromnej większości deklarują takie wsparcie. Obserwacje nauczycieli w zakresie nadużywania komputera przez dzieci są inne. 66% nauczycieli ocenia, że w domach ich uczniów problem ten występuje masowo i często i 22% z nich obserwuje brak kontroli rodzicielskiej nad treściami przekazywanymi dziecku drogą medialną (telewizja, komputer). **Regularna kontrola treści oglądanych w telewizji dotyczy 48% uczniów**.

Niedostatki edukacji na temat granic intymności dziecka

- 15% uczniów młodszych i 57% uczniów starszych miało choć raz okazję porozmawiać z rodzicami o tzw. „**złym dotyku**”. 64% uczniów w szkole **nie odbyło nigdy takiej rozmowy w rodzinie lub nie zrozumiało pytania**. Ponad połowa nauczycieli deklaruje brak informacji na ten temat, i prawie połowa nie wie, czy w środowisku domowym dziecko spotyka się z nieodpowiednimi do wieku sytuacjami, obrazami, treściami dotyczącymi sfery seksualnej człowieka.

2. Czy szkoła podejmuje działania w kierunku przeciwdziałania wpływowi tych zagrożeń na uczniów?

Nauczyciele, zapytani o to, którym zagrożeniom poświęcają w swojej pracy najwięcej uwagi wymienili w kolejności:

1. Nadmierne korzystanie przez dzieci z komputera i telewizji
2. Nieregularne/niezdrowe odżywianie
3. Papierosy, alkohol, bierne spędzanie wolnego czasu, nieodpowiednie treści w telewizji i Internecie.

Nauczyciele uważają, że więcej uwagi powinno się w szkole poświęcać:

1. Nadmiernemu korzystaniu przez dzieci z komputera i brakowi kontroli rodzicielskiej nad treściami przekazywanymi dziecku drogą telewizyjną/ komputerową
2. Nałogom takim jak palenie i picie alkoholu
3. Brakowi oddziaływań wychowawczych w zakresie ostrzegania dzieci przez nieodpowiednimi treściami w telewizji i Internecie

Podsumowując opinie nauczycieli, odczuwają oni niedosyt oddziaływań w zakresie bezpieczeństwa korzystania z nowoczesnych mediów przez uczniów, zarówno ze strony szkoły, jak i rodziców, choć sami starają się robić dużo w tym zakresie. Podobny niedosyt odczuwany jest w zakresie profilaktyki palenia i picia.

Te niepokoje nauczycieli częściowo znajdują odzwierciedlenie w odpowiedziach udzielonych przez uczniów i rodziców. Ankiety potwierdzają niedostatek kontroli rodzicielskiej nad treściami, na które ekspozowane są dzieci oraz brak pedagogizacji dzieci w domu w zakresie zagrożeń związanych z nowoczesnymi środkami przekazu.

Uzasadniona też wydaje się troska nauczycieli o właściwą profilaktykę antynikotynową i antyalkoholową wśród dzieci, bowiem z ankiet przeprowadzonych wśród uczniów wynika, że pedagogizacja w tym zakresie nie odbywa się w domach połowy dzieci starszych i 2/3 dzieci młodszych. W dodatku ponad połowa dzieci bywa w domu świadkiem, z mniejszą lub większą regularnością, palenia lub picia alkoholu przez dorosłych, co z pewnością kształtuje ich przyszłe postawy. Działania szkoły w tym zakresie na razie zdają się przynosić pożądany efekt. 92 % rodziców twierdzi, że szkoła jest miejscem bezpiecznym pod względem używek. Żaden z ankietowanych uczniów nie zgłosił, by niedawno widział, jak ktoś w szkole palił papierosy lub pił alkohol. Zapytani o to nauczyciele potwierdzili, że w ciągu ostatnich dwóch lat stykali się z tymi problemami rzadko lub nigdy. Jeden nauczyciel zaznaczył odpowiedź rzadko w pytaniu o narkotyki/dopalacze.

Wielu nauczycieli deklaruje duże zaangażowanie w kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych u dzieci. Wydaje się to cenne i niezwykle potrzebne, gdyż, jak wynika z ankiet uczniowskich, wciąż pozostaje na tym polu dużo do zrobienia, zwłaszcza, jeśli chodzi o regularność posiłków. Nad tym obszarem czuwa także pedagog szkolny, który we współpracy z Dyrektorem i organizacjami zewnętrznymi organizuje dożywianie na terenie szkoły dzieciom, które tego potrzebują.

Również wykazane w badaniu ankietowym niedostatki w zakresie higieny czasu wolnego w domu wydają się zauważane i w miarę możliwości kompensowane w szkole. Promocja sportu i zdrowego trybu życia to jeden z głównych celów profilaktyki prowadzonej w szkole. Dodatkowo szkoła organizuje różnorodne zajęcia pozaszkolne, wycieczki, wydarzenia sportowe i społeczne,

wypoczynek w czasie ferii zimowych i opiekę w dni wolne od zajęć dydaktycznych, z których korzystają nasi uczniowie.

Na podstawie przeprowadzonych badań można jednakże zaobserwować, że **część problemów występujących w środowisku domowym dzieci wymagałaby bliższej niż dotąd uwagi ze strony szkoły**. Są to : agresja słowna i fizyczna w domach, na temat której 1/3 nauczycieli deklaruje brak informacji, nieprawidłowe relacje w rodzinie skutkujące brakiem dobrego kontaktu dziecko – rodzic, których powodem bywa brak czasu, długotrwała nieobecność jednego z rodziców, a skutkiem niedostatki w przygotowaniu dzieci do radzenia sobie z różnymi zagrożeniami współczesnego świata.

3. Jaka jest skala agresji i przemocy w środowisku uczniowskim naszej szkoły?

Odpowiedzi na to pytanie drogą ankietową pozyskane zostały od dzieci, rodziców i nauczycieli. Wynika z nich , że najczęstszymi formami agresji i przemocy obserwowanymi w szkole są:

Wg uczniów młodszych: groźby 38%, podstawienie nogi 38%, zabieranie własności bez pozwolenia 38%, obmawianie 34% i popychanie 33%.

Wg uczniów starszych: obmawianie 23% i wyśmiewanie 18%.

Wg rodziców: obmawianie 19% i wyśmiewanie 19%.

Wg nauczycieli: popychanie 66%, szarpanie 44%, podstawianie nogi 44%,

43% uczniów młodszych i 8% starszych boi się innych uczniów w szkole. Powodem poczucia zagrożenia u uczniów młodszych są groźby i agresja słowna kierowane do nich przez niektórych (czworo wskazanych w rozmowie) uczniów starszych. Do sytuacji patologicznych ze strony uczniów starszych w stosunku do młodszych dochodzi najczęściej w świetlicy i bibliotece. Uczniowie odczuwają też zagrożenie fizyczne ze strony trójki wskazanych uczniów klas młodszych, którzy „kopią, biją , popychają i rzucają w nich przedmiotami” na korytarzu podczas przerw oraz na świetlicy. W czasie prezentacji wstępnej wersji raportu wychowawczyni świetlicy szkolnej dostrzegła nieścisłość w odpowiedziach dzieci, gdyż cztery wskazane osoby z klas starszych nie uczęszczają do świetlicy.

77% nauczycieli uważa, że uczniowie w naszej szkole mogą czuć się bezpiecznie, 22% zgadza się z tym częściowo.

Z relacji wszystkich ankietowanych grup wynika, że wymuszanie pieniędzy i kradzieże nie występują w naszej szkole. Problemu nie stanowi również poczucie bezpieczeństwa wśród nauczycieli.

Następujące **niepokojące zjawiska**, choć na ograniczoną skalę, występują w naszej szkole:

Zjawisko	Uczniowie młodszy	Uczniowie starszy	Świadomość występowania zjawiska wśród nauczycieli	Świadomość występowania zjawiska u pedagoga szkolnego	Świadomość problemu wśród rodziców
Celowe niszczenie cudzej	Często i niezbyt często	Często, niezbyt często i	Brak danych	Obecnie nie występuje	Często 4% czasami 7%

własności	19%	sporadycznie 13%			
cyberprzemoc	0%	Bardzo często 3% często 3% niezbyt często 10% sporadycznie 18%	66% nigdy 33% rzadko	Obecnie nie występuje	Brak danych
Robienie zdjęć lub filmowanie bez zgody*	Niezbyt często 14% sporadycznie 5%	Często 5%, niezbyt często 8% sporadycznie 13% = 26%	Brak danych	Brak danych	Brak danych
Odrzucanie i izolowanie	5% deklaruje, że nie ma w szkole grupy kolegów którzy ich lubią i szanują	16% deklaruje, że nie ma w szkole grupy kolegów którzy ich lubią i szanują	Nigdy 22% rzadko 55% często 22%	Przypadki znane i podjęte przeciwdziałanie	Brak danych
Rozpowszechnianie nieodpowiednich do wieku treści, czynności o charakterze seksualnym	Niezbyt często 5% sporadycznie 33% = 38%	Często 5%, niezbyt często 3%, sporadycznie 16% = 24%	Nigdy 55%, rzadko 34%, często 11%	Obecnie nie występuje	Często 4% czasami 11%

*w czasie rozmowy naprowadzanej przeprowadzonej z uczniami w ramach niniejszego badania wskazano bibliotekę, świetlicę, ferie w szkole oraz autobus w czasie wyjazdów pozaszkolnych jako sytuacje, gdzie dochodzi do nadużyć w zakresie fotografowania lub filmowania osób bez ich zgody.

4. Czy szkoła skutecznie walczy z agresją i przemocą wśród uczniów?

Wiedza uczniów, jak postępować

90% uczniów młodszych i 92% uczniów starszych twierdzi, że wiedzą jak powinni zareagować, gdy ktoś ich krzywdzi. 100% uczniów młodszych i 81% starszych twierdzi, że uczą się tego w szkole. 77% rodziców wie, że dzieci uczą się tego w szkole.

100% uczniów młodszych i 74% starszych potwierdza, że uczą się w szkole radzenia sobie z własną agresją.

Reagowanie na przejawy przemocy i agresji

86% uczniów młodszych i 63% uczniów starszych zawsze zwraca się o pomoc do dorosłych, gdy jest świadkiem krzywdzenia innych. Pozostali nie robią tego, gdyż boją się odwetu ze strony kolegów oraz uważają, że „to wstyd donosić”. Potwierdzeniem, że tak się dzieje, jest to, że informacje o cyberprzemocy, niepożądanych zachowaniach o charakterze seksualnym, czy przypadkach niszczenia mienia, które, zgodnie z wynikami badań, mają miejsce w szkole, nie docierają do części nauczycieli i pedagoga.

100% uczniów młodszych i 77,5% starszych ma poczucie, że jest zawsze wysłuchana przez osobę dorosłą, do której zwraca się o pomoc i, że te osoby, potrafią im pomóc. Należący do pozostałej grupy uczniowie jako przykład podawali przypadki, gdy nauczyciel nie zainteresował się płaczącym uczniem klas młodszych oraz przypadek, gdy poproszony o interwencję nauczyciel powiedział, że nie ma czasu. 23% rodziców zgłasza problemy uczniów w zakresie otrzymania należytej uwagi ze strony nauczyciela.

100% uczniów młodszych i 76% starszych darzy w szkole zaufaniem jakąś dorosłą osobę. 89% rodziców ma zaufanie do metod i działań wychowawczych szkoły.

100% nauczycieli deklaruje, że zawsze reaguje na przejawy agresji i przemocy w szkole i, że zawsze skupia się zarówno na sprawcy, jak i na ofierze. Wśród metod rozwiązywania trudnych sytuacji z udziałem uczniów wykorzystywanych przez nauczycieli dominują: upomnienie ustne, rozmowa indywidualna z uczniem oraz mediacja w grupie, której dotyczy konflikt. Metodą często wykorzystywaną przez około połowę ankietowanych nauczycieli jest wpisanie uwagi. Najczęściej nauczyciele stosują oddelegowanie ucznia do pedagoga/wychowawcy/dyrektora lub podpisanie z uczniem/uczniami kontraktu.

Potrzeby szkoły zdaniem nauczycieli

Nauczyciele dostrzegają występowanie zjawisk związanych z przemocą i agresją w szkole. Możliwość poprawy sytuacji w tym zakresie wiąże z konsekwentnym informowaniem ich przez uczniów o przypadkach naruszenia zasad współżycia społecznego, lepszą współpracą z rodzicami, pogłębioną nauką zachowań asertywnych, większym zainteresowaniem nauczycieli relacjami między uczniami, zmniejszeniem przeciążenia nauczycieli innymi obowiązkami, intensyfikacją działań integrujących środowisko szkolne i rozbudowaniem repertuaru działań profilaktycznych. Nie dostrzegają potrzeby ewentualnego zainstalowania monitoringu czy zintensyfikowania dyżurów nauczycielskich.

5. Czy szkoła posiada skuteczne narzędzia zapobiegania, rozpoznawania i zwalczania innych patologii wśród uczniów?

W szkole regularnie odbywają się badania klimatu społecznego. Są one prowadzone przez wychowawców i pedagoga szkolnego. Zdaniem 77% nauczycieli odbywa się to z wystarczającą częstotliwością, 11% nie miało zdania na ten temat. Klimat społeczny badany jest w oparciu o badania ankietowe (rok ubiegły), stałą obserwację uczniów, rozmowy indywidualne i grupowe oraz poprzez aktywność twórczą uczniów na zajęciach z wychowawcą, psychologiem, pedagogiem.

Wyniki badania są analizowane w sposób szczegółowy i wszechstronny z udziałem wychowawców, psychologa i pedagoga. Stanowią one podstawę do planowania działań praktycznych oraz dokonywania w związku z nimi zmian: tj. pracy wychowawczej z uczniami, wzmocnionych dyżurów na korytarzach szkolnych, indywidualnej pomocy uczniom, współpracy z rodzicami, itd., mających na celu poprawę klimatu społecznego w szkole.

Według wyników badań ankietowych 100% nauczycieli stara się poznać sytuację rodzinną i ewentualne problemy środowiskowe swoich uczniów, jednak w ankiecie brak informacji na dany temat zgłosiło: narkotyki/dopalacze 55% nauczycieli, edukacja w domu na temat tzw. „złego dotyku” 55%, edukacja w domu na temat używek 44%, kontakt dziecka w domu z nieodpowiednimi treściami o charakterze seksualnym 44%, przemoc fizyczna w domu 44%, brak kontroli i edukacji rodzicielskiej dot. nieodpowiednich treści w telewizji/Internecie 33%. Może to oznaczać brak skutecznych narzędzi dla pozyskania takich informacji lub też udział szkoły w społecznym tabu nakazującym utrzymywanie w tajemnicy tego, co dzieje się w domu. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że część problemów wychowawczych szkoły ma swoje źródło właśnie w sytuacji domowej uczniów, warto rozważyć zmianę polityki szkoły w tym zakresie, choćby na drodze profilaktyki kierowanej do rodziców. Ponadto 100% nauczycieli deklaruje, że zwraca uwagę na stosunki międzyludzkie panujące w klasach, choć odczuwany jest w tym zakresie pewien niedosyt, gdyż 88% zgadza się w pełni lub częściowo ze stwierdzeniem, że w szkole można by jeszcze skuteczniej walczyć z przejawami agresji i przemocy, gdyby nauczyciele bardziej interesowali się relacjami między uczniami.

W szkole istnieje szereg dokumentów regulujących organizację i zasady życia społecznego. Są to przede wszystkim program wychowawczy i program profilaktyki, statut szkoły oraz poszczególne regulaminy, np. regulamin zachowania się podczas przerw. O normach regulujących życie szkoły uczniowie dowiadują się na bieżąco od nauczycieli, wychowawców, pedagoga i dyrektora, a także w czasie cyklicznych akcji, jak „Tydzień uprzejmości”.

Szkoła dysponuje także procedurami w przypadku wszelkich wykroczeń w tym zakresie. Procedury te znane są wszystkim nauczycielom. Pozwalają one właściwie reagować, gdy ujawnione zostaną przypadki złamania obowiązujących w szkole przepisów i norm.

WNIOSKI

Niniejsze badanie ewaluacyjne miało na celu odnalezienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze i zakończyło się sukcesem w tym zakresie.

W związku z pytaniem „Jakie zagrożenia występują w środowisku domowym uczniów?” udało się zidentyfikować zagrożenia głównie dzięki odpowiedziom uczniów. Znajomość tych zagrożeń będzie kluczowa dla opracowania skutecznych działań profilaktycznych od września 2015 wraz z planowanymi zmianami w wymaganej dokumentacji szkolnej.

W ramach pytania „Czy szkoła podejmuje działania w kierunku przeciwdziałania wpływowi tych zagrożeń na uczniów?” udało się zidentyfikować obszary, gdzie szkoła skutecznie przeciwdziała wpływowi zagrożeń związanych ze środowiskiem domowym uczniów oraz ustalić te, które wymagają bliższej uwagi i podjęcia działań ze strony szkoły.

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytania „Jaka jest skala agresji i przemocy w środowisku uczniowskim naszej szkoły?”, „Czy szkoła skutecznie walczy z agresją i przemocą wśród uczniów?” oraz „Czy szkoła posiada skuteczne narzędzia zapobiegania, rozpoznawania i zwalczania innych patologii wśród uczniów?” badanie ujawniło pozytywny obraz środowiska uczniowskiego naszej szkoły, wolnego od drastycznych przykładów agresji lub przemocy, ogólnie deklarującego dobre samopoczucie w szkole i zaufanie do dorosłych, co w dobrym świetle stawia również działania podejmowane przez szkołę w tym zakresie. Dzięki badaniu udało się też zidentyfikować pewne niedostatki działań profilaktycznych w zakresie rozpoznawania i przeciwdziałania agresji i przemocy, które zostały przeformułowane na konkretne wnioski i zalecenia do dalszej pracy.

Spośród ujawnionych problemów, uwagi wymagają w szczególności :1.Badanie pokazało niewystarczające zaangażowanie w proces ewaluacji zarówno badanych rodziców jak i nauczycieli. Sytuacja ta wymaga podjęcia działań w przyszłości dla zapewnienia metodologicznej poprawności badania.

2.Badanie pokazało, że w związku z obniżaniem się wieku szkolnego uczniów potrzebne są zmiany na etapie planowania badań i konstruowania narzędzi, tak by dostosować je do potrzeb i możliwości badanych dzieci.

3.Z badań przeprowadzonych pośród różnych grup wynika, że dużym problemem występującym w naszym środowisku są nieprawidłowe relacje dzieci i ich rodziców przejawiające się w niepożądanych stylach wychowawczych (nadopiekuńczość lub autorytarność), braku lub niewystarczającej edukacji w domu odnośnie radzenia sobie z problemami i zagrożeniami współczesnego świata, rodzinnych i wychowawczych konsekwencjach emigracji zarobkowej jednego z rodziców, braku kontroli rodzicielskiej nad treściami, do których dzieci mają dostęp poprzez telewizję, Internet i gry komputerowe, zachowaniach agresywnych i przemocowych w domu, niedostatkach odnośnie higieny czasu wolnego i zdrowego odżywiania.

4.Badanie ujawniło występowanie problemu cyberprzemocy w środowisku uczniowskim, polegającej na robieniu zdjęć i filmowaniu uczniów przez innych uczniów bez ich zgody oraz pisanie niemiłych lub nieprawdziwych rzeczy na ich temat w Internecie. Z problemem tym spotykają się prawie wyłącznie uczniowie klas starszych, a skala zjawiska dotyczy ok. 1/3 uczniów . Do aktów cyberprzemocy dochodzi najczęściej poza głównym nurtem działalności szkoły: w czasie wycieczek, zajęć świetlicowych i ferii w szkole. Zarówno nauczyciele , jak i pedagog szkolny mają małą wiedzę na temat występowania problemu w szkole. Właściwa edukacja i konsekwentne reagowanie na przejawy tego typu zachowań wydają się tym bardziej istotne, że skala zjawiska, co potwierdziły ankiety, wzrasta wraz z wiekiem uczniów i część naszych podopiecznych, którzy wkrótce rozpoczną naukę w gimnazjum, z podobnymi problemami spotykać się będzie jeszcze częściej. Właściwa edukacja w szkole podstawowej może uchronić ich przed nadużyciami ze strony innych oraz przed nierozważnym postępowaniem wobec innych w tym zakresie w przyszłości.

5.Badanie ujawniło niepokojące zaniedbania wśród uczniów w zakresie edukacji dotyczącej granic intymności dziecka, zarówno ze strony domu jaki i szkoły. Temat ten, który do niedawna jeszcze stanowił społeczne tabu, zdaje się pozostawać tabu w naszej społeczności, odbierając dzieciom szanse na rzetelną informację w tym zakresie. Nie wystarczy samo uczenie zachowań asertywnych, co ma miejsce w szkole, gdyż przecież, warunkiem asertywnego zachowania się jest świadomość, że to, do czego ktoś mnie zachęca jest nieodpowiednie lub złe. Nie dotyczy to wyłącznie edukowania przeciwko ewentualnym nadużyciom wobec dzieci dokonywanym przez osoby dorosłe, ale również przez rówieśników i starszych uczniów. Jak pokazało badanie, nasi uczniowie obecnie stykają się z rozpowszechnianiem nieodpowiednich treści oraz zachowaniami o charakterze seksualnym ze strony innych uczniów, o czym nie wie ponad połowa nauczycieli ani pedagog szkolny. Symptomatyczne jest również to, że żaden z analizowanych dokumentów szkolnych nie zakłada edukowania dzieci w tym zakresie, istnieją jednakże procedury postępowania na wypadek zaistnienia sytuacji nadużycia. Pedagog szkolny podkreśliła, że w szkole, w ramach działań profilaktycznych min. z okazji Międzynarodowego Dnia Praw Człowieka czy Tygodnia Uprzejmości prowadzi się zajęcia, na których omawia się wyżej wymienioną tematykę.

6.Badanie ujawniło też , że informacje o cyberprzemocy, niepożądanych zachowaniach o charakterze seksualnym, czy przypadkach niszczenia mienia, które, zgodnie z wynikami badań, mają miejsce w szkole, nie docierają do części nauczycieli i pedagoga. W czasie dodatkowej rozmowy uczniowie klas starszych poinformowali, że powstrzymują się przed informowaniem nauczycieli o pewnych zajściach , gdyż postawiłoby to ich w niekorzystnym świetle w oczach kolegów. W przypadku zaś niepożądanych zachowań o charakterze seksualnym, dodatkowo może to być związane z brakiem atmosfery otwartości na rozmowę na podobne tematy zarówno w domu jak i w szkole.

7.Obmawianie, wyśmiewanie, popychanie i podstawianie nogi okazują się być obecnie najczęstszymi formami czynnej przemocy wśród uczniów obserwowanymi przez całe środowisko i wymagają podjęcia stosownych działań.

ZALECENIA

1. W celu zapewnienia metodologicznej poprawności badania należy podjąć działania w kierunku zapewnienia w przyszłości co najmniej 80% udziału rodziców i nauczycieli w badaniach. *Zespół ds. ewaluacji.*
2. W związku z obniżeniem wieku szkolnego należy brać pod uwagę czynnik obniżonego wieku przy planowaniu badania oraz na etapie konstruowania narzędzi badawczych dla uczniów, co pozwoli uzyskiwać wiarygodne odpowiedzi. *Zespół ds. ewaluacji.*
3. Nieprawidłowości w relacjach dziecko - rodzic należy kompensować poprzez dobrze zaplanowane i zorganizowane działania edukacyjne dla rodziców prowadzone przez nauczycieli, pedagoga, psychologa szkolnego oraz specjalistów spoza szkoły. Niedostatki w tym zakresie zostały ujawnione w bardzo wielu obszarach, co przemawia za bardziej systematycznymi niż dotychczas działaniami edukacyjnymi na rzecz rodziców, o charakterze programu, projektu bądź innowacji. *Dyrektor, Pedagog*
4. W związku z ustaleniem, że do przypadków cyberprzemocy w szkole dochodzi głównie w czasie wycieczek szkolnych, pobytu w bibliotece, zajęć świetlicowych i ferii w szkole należy wprowadzić zmiany w regulaminach tych zajęć i przeprowadzić rozmowy z uczniami na ten temat. *Dyrektor, Wychowawcy*
5. Brak odpowiedniej atmosfery w szkole do rozmów na tematy spoza sfery edukacyjnego komfortu, w tym na temat granic intymności dziecka, wymaga działań kompensacyjnych w szkole, przede wszystkim w gronie nauczycieli i rodziców, najlepiej w formie szkolenia przeprowadzonego przez specjalistę edukatora, który przybliżyłby formy i sposoby edukowania dzieci w tym zakresie. Wydaje się też pożądane ujęcie takich działań szkoły w programie wychowawczym szkoły. *Dyrektor*
6. Fakt nieinformowania dorosłych w szkole o pewnych niepożądanych zachowaniach lub zjściach między uczniami z powodu obawy przed potępieniem takiej postawy przez rówieśników również wymaga podjęcia działań, bowiem tylko w sytuacji posiadania wiedzy o zdarzeniach można na nie właściwie reagować i przeciwdziałać im na przyszłość. Niezbędne wydaje się prowadzenie rozmów z uczniami o różnicach między donoszeniem a informowaniem o doznawanej lub obserwowanej krzywdzie oraz zapewnienie uczniom jakiejś formy anonimowości w informowaniu o zdarzeniach, np. w postaci skrzynki zaufania na drzwiach gabinetu pedagoga. *Dyrektor, Wychowawcy, Pedagog*
7. Najczęstsze przejawy agresji w szkole: obmawianie, wyśmiewanie, popychanie i podstawienie nogi wymagają szczególnej uwagi wychowawców w ich codziennej pracy i nauczycieli pełniących dyżury w czasie przerw. Skoro są to szczególnie uciążliwe dla większości naszych uczniów przejawy agresji, może warto byłoby zaplanować przeciwko nim systemowe działania pedagoga i psychologa na kolejny rok szkolny. *Wychowawcy, Pedagog, wszyscy nauczyciele*